

УДК 378.4.096:902(477.83–25)“1921/1939”

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ НА КАФЕДРІ ПРАІСТОРІЇ ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ У 1921–1939 РР.

Наталія БІЛАС

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, Львів 79000, Україна
e-mail: nbilas@meta.ua*

Розглянуто роботу кафедри доісторичної археології зі спеціальним оглядом праісторії польських земель Університету Яна Казимира у Львові (1921–1939 рр.). Простежено процес реформування археологічної освіти в університеті, досліджено організацію навчального процесу в галузі доісторичної археології на філософському (гуманітарному) факультеті.

Ключові слова: кафедра, семінар, доісторична археологія, Львівський університет, археологічна освіта.

У міжвоєнний період суть навчального процесу у Львівському університеті зазнала суттєвих змін, пов'язаних передусім з реформуванням освітньої системи Польщі, поглибленням наукової спеціалізації і внутрішніми кадровими змінами. Відкриття нових навчальних підрозділів відбувалось завдяки ініціативі вчених рад факультетів, спеціальних комісій та окремих викладачів. Професори Львівського університету О. Бальцер, С. Закшевський, В. Брухнальський, Я. Рутковський, Ф. Буяк активно пропагували ідею створення при польських університетах спеціальних науково-дослідних інститутів, працівники яких повністю або частково були б звільнені від педагогічних обов'язків¹.

З 1916 р. на філософському факультеті університету діяла кафедра археології та історії матеріальної культури (частіше використовувалась назва “кафедра класичної археології”). Завідувачем кафедри був відомий знавець античного мистецтва професор Едмунд Булянда (1882–1954)². Саме він

¹ *Bujak F.* O niezależnych badaniach naukowych ze szczególnym uwzględnieniem nauk społecznych // *Nauka Polska.* – Warszawa, 1920. – Т. 3. – С. 18–20.

² Державний архів Львівської області (далі ДАЛО). – Ф. 26 (Львівський університет). – Оп. 5 (Особові та пенсійні справи професорсько-викладацького складу і службовців). – Спр. 174. – Арк. 6; Оп. 7 (Філософський факультет 1849–1924. Гуманітарний факультет 1924–1939). – Спр. 793. – Арк. 119; *Majewski K.* Edmund Bulanda. W trzydziestą rocznicę śmierci // *Archeologia.* – Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk; Łódź, 1984. – R. 32. – S. 165.

16 червня 1920 р. вніс пропозицію про вибір комісії, яка мала вирішити питання про комплектування кафедри праісторії³. До комісії обрано професорів Е. Булянду, Ю. Семірадського, Я. Птасьніка, Я. Чекановського, С. Закшевського⁴.

Професор Е. Булянда від імені Комісії 25 червня запропонував очолити кафедру праісторії доктору Леону Козловському⁵ і він прийняв цю

³ Кафедра класичної археології та **праісторії** [виділення наше. – авт.] у Львівському університеті діяла у 1905–1914 рр. Її очолював професор Кароль Гадачек (1873–1914). Див.: Енциклопедія українознавства. – Львів, 1993. – Т. 1. – С. 332; Kronika Uniwersytetu Lwowskiego. T. 2. (1898/99–1909/10) / Zestawił dr. Wiktor Hahn. – Lwow, 1912. – S. 557–559; ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 5. – Спр. 174. – Арк. 27.

У 1916 р. відновлена під керівництвом проф. Е. Булянди як кафедра археології та історії матеріальної культури. В 1918 р. у Львівському університеті габілітувався Юзеф Костжевський (1885–1969), однак не прийняв запропонованої йому посади керівника кафедри праісторії, а очолив аналогічну кафедру Познанського університету (1918–1939, 1956–1960). Див.: *Закошьцельна А., Гурба Я.* Діяльність польських археологів з кафедри праісторії Львівського університету після Другої світової війни // АДЛУ. – 2006. – Вип. 9. – С. 134–135.

⁴ ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 7. – Спр. 775. – Арк. 130.

⁵ Козловський Леон Тадеуш – польський археолог та державний діяч, нагороджений орденами “Krzyż Walecznych”, “Polonia Restituta”, “Odrodzenie Polski” та військовою медаллю. Автор понад 30 наукових праць з археології, написаних польською, німецькою, французькою мовами, зокрема: *Starsza epoka kamienna w Polsce* (1922); *Epoka kamienna na wydmach wschodniej części Wyżyny Małopolskiej* (1923); *Młodsza epoka kamienna w Polsce* (1924); *Wczesna, starsza i środkowa epoka brązu w Polsce* (1928); *Budowle kultury ceramiki malowanej* (1930); *Wenedowie w źródłach historycznych i w świetle kartografii prehistorycznej* (1937); *Zarys pradziejow Polski południowo-wschodniej* (1939). З 1935 р. – член-кореспондент Польської академії наук. Народився 6 червня 1892 р. у Рембечицах Єнджееського повіту Келецького воєводства. У 1914 р. закінчив філософський факультет Краківського університету, в 1918 р. отримав ступінь доктора природничих наук у Тюбінгенському університеті та габілітувався на приват-доцента у Ягелонському університеті (тема габілітаційної роботи – “Groby megalityczne na wschod od Odry”, тема габілітаційної лекції – “Kultury neolityczne w Polsce”).

У 1926 р. став членом міської ради Львова, організував у Львові “Związek Naprawy Rzeczypospolitej”. 1928 р. ввійшов у Безпартійний Блок Співпраці з Урядом. Посол Сейму II Речі Посполитої (1928–1935), сенатор (1935–1939), міністр земельних реформ (04. 12. 1930–23. 03. 1932), міністр внутрішніх справ (16–28. 06. 1934), прем’єр-міністр Польщі (11. 05. 1934–28. 03. 1935). У відповідь на вбивство 15 червня 1934 р. міністра внутрішніх справ Б. Перацького, саме прем’єр Л. Козловський запропонував Ю. Пілсудському створити табір, в якому планував помістити небезпечних для держави осіб. Так виник концтабір у Березі Картузькій.

26 вересня 1939 р. заарештований і ув’язнений НКДБ у Замарстинівській тюрмі Львова, у березні 1940 р. перевезений до Москва, засуджений спочатку до смерті, а потім вирок замінено 10 роками таборів. Амністований 6 вересня 1941 р., служив у Польській Армії генерала Владислава Андерса. На початку листопада

пропозицію (1 жовтня 1920 р. призначення затверджене Міністерством віровизнаний і освіти Польщі)⁶. 14 червня 1921 р. Л. Козловський був номінований⁷ надзвичайним професором доісторичної археології зі спеціальним оглядом праісторії польських земель та керівником інституту (семінару) доісторичної археології⁸. 1 вересня 1921 р. він приступив до виконання своїх обов'язків⁹ і це стало початком діяльності кафедри доісторичної археології зі спеціальним оглядом праісторії польських земель (частіше вживалася назва “кафедра праісторії”).

На кафедрі праісторії впродовж 1921–1939 рр. працювали: Л. Козловський (надзвичайний, а з 9 січня 1929 р. звичайний професор¹⁰), Кароль Стояновський (1922–1924 рр. – молодший, 1924–1926 рр. – старший асистент)¹¹, Ян Брик (1926–1929 рр. – молодший, 1929–1932 рр. – старший асистент)¹², Маркіян Смішко (1932–1934 рр. – молодший, 1934–1937 рр. – старший асистент, 1937–1939 рр. – ад'юнкт)¹³, Тадеуш Сулімірський (1931–1935 рр. – приват-доцент¹⁴, 1935–1937 рр. – ад'юнкт)¹⁵, Владислав Ягелло (1937–1938 рр. – молодший асистент)¹⁶, Казимир Журовський (1938–1939 рр. – молодший асистент)¹⁷. Окрім цього, у зв'язку з політичною діяльністю професора Л. Козловського, керівництво кафедрою та інститутом доісторичної археології (в якості заступника) з 5 грудня 1930 р. здійснював

1941 р. в районі м. Тули (Росія) переходить на німецький бік фронту. Був інтернований до Берліну, де, після багатомісячного слідства, з березня 1942 р. працював в Етнографічному музеї. У 1943 р. в складі однієї з делегацій побував у Катині на місці масового поховання польських офіцерів, замордованих НКВД, і 19 квітня дав інтерв'ю для німецького радіо. 11 травня 1944 р. загинув за нез'ясованих обставин у Берліні. 1974 р. прах перенесено до Польщі (на Повонзковський цвинтар у Варшаві). Див.: ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 5. – Спр. 891; Енциклопедія українознавства. – Львів, 1994. – Т. 3. – С. 1071; *Kozłowski M. Sprawa premiera Leona Kozłowskiego. Zdrajca czy ofiara.* – Warszawa, 2005. – 328 s.

⁶ ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 7. – Спр. 775. – Арк. 135.

⁷ Номінація набувала чинності з 1 травня 1921 р.

⁸ ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 5. – Спр. 891. – Арк. 4, 8, 65.

⁹ ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 5. – Спр. 891. – Арк. 14.

¹⁰ ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 5. – Спр. 891. – Арк. 78.

¹¹ ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 5. – Спр. 1823. – Арк. 7, 26, 32, 36, 40, 42.

¹² ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 5. – Спр. 166. – Арк. 1, 14, 28.

¹³ ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 5. – Спр. 1758. – Арк. 2–3, 11, 32.

¹⁴ Фактично Т. Сулімірський виконував обов'язки професора, оскільки на час відсутності Л. Козловського керував кафедрою праісторії, інститутом праісторії та проводив семінарські заняття. Див.: ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 5. – Спр. 1841. – Арк. 21, 32, 35, 49, 55; Спр. 891. – Арк. 108; Спр. 1564. – Арк. 136, 141.

¹⁵ ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 5. – Спр. 1841. – Арк. 74, 87.

¹⁶ ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 5. – Спр. 1583. – Арк. 51.

¹⁷ Архів Львівського національного університету імені Івана Франка (далі – Архів ЛНУ ім. І. Франка). – Ф. 119 (Львівський державний університет імені Івана Франка). – Оп. 1 (Відділ кадрів). – Спр. 490. – Арк. 1.

керівник кафедри етнології зі спеціальним оглядом етнографії польських земель та директор інституту етнології професор Адам Фішер (1889–1943)¹⁸. У 1931/32 навчальному році рада гуманітарного факультету довірила керівництво кафедрою праісторії (в якості заступника професора) доц. Т. Сулімірському, а з 1932/33 навчального року він же очолив інститут доісторичної археології та праісторичний семінар¹⁹ (див. табл. 1). Л. Козловський повернувся до керівництва кафедрою та інститутом 1 липня 1935 р.

23 червня 1939 р. датований звіт про діяльність кафедри в 1938–1939 навчальному році, який подає нам останній її склад: керівник Л. Козловський, ад'юнкт М. Смішко, молодший асистент магістр К. Журовський, возний Леон Ревіг. Отже, в 1921 р. вся кафедра – це професор Л. Козловський, а на 1939 р. її особовий склад – четверо чоловік.

1920-ті роки були досить складними для Львівського університету загалом та для новоутвореної кафедри зокрема. Однією з головних проблем університету було недостатнє фінансування навчально-наукових підрозділів (інститутів, закладів, семінарів, кафедр)²⁰. Більшість з них не мали відповідного устаткування, а часто навіть приміщень, і тому не могли проводити заняття для всіх бажаючих студентів²¹. Формально у 1921–1925 рр. новостворений праісторичний семінар – науковий заклад філософського факультету – знаходився в старому корпусі університету (вул. св. Миколая (тепер вул. М. Грушевського), 4). Окрім керівника, професора Л. Козловського, обов'язки допоміжного наукового персоналу виконував студент філософії Кароль Стояновський, спочатку як молодший (1922–1923), а згодом як старший (1924–1926) асистент²². Зі звіту за 1925/1926 навчальний рік дізнаємося, що на той час заклад праісторії взагалі не має власного приміщення і знаходиться у прохідній кімнаті Музею Дідушицьких. Це, як зазначав професор Л. Козловський, унеможлиблювало ведення повноцінної наукової діяльності. Загалом діяльність закладу зводилася лише до керівництва самостійною науковою роботою студентів Я. Брика, Т. Сулімірського, К. Стояновського та Ульбріха. Наприклад, у звітному році Я. Брик закінчив докторську роботу “Культури кам'яної доби на теренах південно-західної Волині”, Т. Сулімірський опрацював бронзові скарби з території Західної України і за результатами цієї роботи підготував

¹⁸ ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 5. – Спр. 891. – Арк. 105.

¹⁹ ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 5. – Спр. 1841. – Арк. 21, 32, 35, 38, 49, 55.

²⁰ *Czekanowski J.* Byt materialny nauki // *Nauka Polska.* – Warszawa, 1920. – Т. 3. – S. 138–141.

²¹ ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 7. – Спр. 1081. – Арк. 3.

²² *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Skład Uniwersytetu w latach akademickich 1921/1922 i 1922/1923.* – Lwow, 1923. – S. 55; *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Skład Uniwersytetu w latach akademickich 1923/1924 i 1924/1925.* – Lwow, 1924. – S. 37.

до друку велику статтю, Ульбріх продовжував працювати над докторською роботою “Рамки молодшого палеоліту”, а К. Стояновський працював над “Неолітом скандинавських країн”. Нових студентів, у зв’язку із зазначеними вище причинами, у 1925/1926 навчальному році на семінар з праісторії не прийняли²³.

Однак вже в 1926/27 навчальному році, як видно із розкладу занять²⁴ (звіту за цей навчальний рік немає²⁵), кафедра праісторії можливо таки отримала окреме приміщення. Відомо, що на 1930/31 навчальний рік заклад праісторії знаходився по вул. Т. Костюшка, 9 (на другому поверсі), однак вже в наступному, 1931/32 навчальному році, переїхав у новий університетський корпус по вул. Маршалківській (тепер вул. Університетська), 1²⁶. Там він і знаходився, на другому поверсі, до своєї реорганізації у 1939 р.²⁷

Поступово зазнала значної трансформації і сама структура кафедри, яка перетворюється у навчальний та науково-дослідний осередок сучасного зразка. На кафедрі є вже окремі місця для роботи керівника (професора), доцентів, ад’юнктів, асистентів та студентів, бібліотека (джерела, література, часописи), різноманітні колекції, збірки, архіви та інше. Нагляд за кабінетами, бібліотекою, збіркою часописів, збіркою позичених з інших бібліотек книжок здійснювали асистенти та стипендіати (демонстратори). До того ж на кафедрі праісторії перелік посадових обов’язків асистентів був ширшим. Про це може свідчити звернення керівництва закладу праісторії до ради гуманітарного факультету від 9 травня 1934 р. у справі переведення молодшого асистента М. Смішка на посаду старшого асистента. В документі зазначається, що заклад праісторії – один з більших наукових закладів факультету, тому асистент, окрім звичайних адміністративних обов’язків, які є в кожній подібній науковій установі, та опіки над бібліотекою, зобов’язаний проводити інвентаризацію та опікуватися археологічною збіркою. Ця збірка є результатом щорічних досліджень, що їх проводять працівники закладу, і може бути прирівняна до середнього за величиною праісторичного музею. Асистент, отже, виконує ще й обов’язки опікуна музейної збірки (кустоша). Крім цього, він зобов’язаний також самостійно проводити археологічні розкопки, адже заклад зазвичай веде польові дослідження одночасно на кількох пам’ятках і його керівник не в стані керувати всіма ними особисто²⁸.

²³ ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 7. – Спр. 1039. – Арк. 113; Спр. 1081. – Арк. 5.

²⁴ Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Program wykładów na rok akademicki 1926–1927. – Lwow, 1926. – S. 50.

²⁵ ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 7. – Спр. 1129. – Арк. 30–33.

²⁶ Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Program wykładów na rok akademicki 1931–1932. Skład Uniwersytetu w latach akademickich 1930/31 i 1931/32. – Lwow, 1931. – S. 78, 153.

²⁷ Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1938/1939. – Lwow, 1938. – S. 68.

²⁸ ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 5. – Спр. 1758. – Арк. 43.

Оскільки у 1934 р. М. Смішка таки перевели на посаду старшого асистента, можемо судити, що наведена аргументація (та особисті наукові досягнення, звичайно) була слухною. До того ж у наступні роки, у зв'язку з покращенням матеріально-технічної бази та активною експедиційною діяльністю, обов'язків в асистента кафедри тільки додалося.

Наприклад, на 1939 р. бібліотека кафедри праісторії складалася з 926 позицій (в 1938 р. було 904, в 1937 р. – 879, в 1936 р. – 853), до того ж продовжували надходити номери 16 фахових періодичних видань (на 1938 р. було 15). Інвентар матеріального забезпечення кафедри у 1939 р. – 150 позицій (1938 р. – 144, 1937 р. – 130, 1936 р. – 121). Наприклад, у 1937 р. Л. Козловський зміг за 500 злотих (половина суми – за власний рахунок) умеблювати свій робочий кабінет, а в 1938 р. кафедра нарешті придбала за 285 злотих велику дубову шафу для зберігання фотографічних кліше.

Як зазначалося вище, при кафедрі діяв невеликий музей, матеріали якого використовувалися як наочність на практичних заняттях. Фонди музею поповнювалися за рахунок предметів з археологічних розкопок працівників кафедри. Наприклад, у 1937 р. – це 58 предметів (кераміка, металеві, кістяні і кам'яні вироби) з розкопок в селах Трач та Цуцулин Коломийського повіту та с. Комарів Станіславського повіту. Інвентарний список кафедральної музейної збірки у 1938 р., однак, не змінився, оскільки у Львові йшло формування Міського історичного музею, тому всі нові артефакти, отримані під час останніх польових досліджень, були віддані туди. У 1939 р. експонати, які знаходилися у власності кафедри (2340 інвентарних позицій), були передані муніципальному історичному музею (Miejski Muzeum Pradziejów Ziemi Czerwieńskiej we Lwowie) на депозит²⁹.

У міжвоєнне двадцятиріччя в університеті відбулися також структурні зміни у системі викладання. З метою зменшення педагогічного навантаження та збільшення кількості вільного часу для наукових досліджень Міністерство віровизнань і освіти Польщі запровадило поділ навчального року, який тривав з 1 жовтня до 1 липня, на три семестри (замість двох). Кожен триместр складався з десяти лекційних тижнів, а навчальний рік – з 180 лекційних днів³⁰. Плани лекцій узгоджувалися заздалегідь на весь навчальний рік, з приміткою, в якому триместрі скільки годин викладатиме кожен педагог. Однак, зважаючи на те, що викладачі часто відмінляли оголошені на початку року заняття, необхідно критично ставитись до достовірності опублікованих програм³¹. Наприклад, працівники кафедри праісторії змінювали назви курсів, вводили додаткові предмети в 1921/22, 1935/36

²⁹ ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 5. – Спр. 1583. – Арк. 53; Спр. 1547. – Арк. 35; Спр. 1616. – Арк. 167.

³⁰ Szkoły Wyższe Rzeczypospolitej Polskiej. Wyd. 2. – Warszawa: Wydawnictwo Kasy imienia J. Mianowskiego. Instytut Popierania Nauki, 1930. – S. 6.

³¹ Див.: Бібліографія до таблиці 1.

(Л. Козловський)³² та 1931/32 (Т. Сулімірський)³³ навчальних роках (див. табл. 1).

Викладачі, які вичитували обов'язкову кількість лекційних годин (5 год. на тиждень) упродовж двох триместрів, в третьому могли займатися виключно науковою роботою або читанням лекцій в іншому університеті (за згодою вченої ради факультету)³⁴. Однак траплялося і так, що заявлені на початку року заняття скасовувались, якщо у викладача виникала потреба (або ж можливість) здійснити наукову закордонну подорож чи він отримував призначення на державну службу. Персонал кафедри праісторії у цьому також не був винятком: заняття були скасовані, оскільки професор Л. Козловський перебував у науковій відпустці, в другому триместрі 1922/23 навчального року³⁵, протягом всього 1924/25 навчального року³⁶, в другому триместрі 1928/29 навчального року³⁷; доц. Т. Сулімірський скористався науковою відпусткою у першому триместрі 1934/35 навчального року³⁸. У зв'язку з політичною діяльністю не проводив занять Л. Козловський у другому–третьому триместрі 1930/31 навчального року³⁹ та в другому триместрі 1935/36 навчального року⁴⁰ (див. табл. 1).

Обов'язки викладачів польських університетів у міжвоєнний період не передбачали системного викладання всього фактичного матеріалу та методології навчального курсу. Педагоги були зобов'язані запропонувати перелік підручників та способи користування ними. Лекції з археологічної проблематики у Львівському університеті міжвоєнного періоду були пристосовані до актуальних досліджень викладача. Це призводило часто до відсутності хронологічної єдності окремих лекцій (див. табл. 1). Навіть якщо певний курс своєю назвою охоплював великий період, насправді його проблематика зводилась до проблем або хронологічних відрізків, якими безпосередньо займався сам викладач або ж інші провідні спеціалісти⁴¹.

³² ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 5. – Спр. 891. – Арк. 17, 133.

³³ ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 5. – Спр. 1841. – Арк. 24.

³⁴ ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 7. – Спр. 781. – Арк. 3.

³⁵ ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 5. – Спр. 891. – Арк. 25, 26.

³⁶ Спочатку Л. Козловський взяв платну відпустку для стажування у Франції та Іспанії лише на перший–другий триместри 1924/25 навчального року, однак у зв'язку з результативною роботою в Інституті палеонтології людини в Парижі, відпустка була продовжена і на третій триместр. Див.: ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 5. – Спр. 891. – Арк. 31, 37, 43; Оп. 7. – Спр. 978. – Арк. 51.

³⁷ ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 5. – Спр. 891. – Арк. 73.

³⁸ ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 5. – Спр. 1841. – Арк. 53; Спр. 1758. – Арк. 14; Спр. 1154. – Арк. 27–28.

³⁹ ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 5. – Спр. 891. – Арк. 98.

⁴⁰ ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 5. – Спр. 891. – Арк. 137.

⁴¹ *Tyrowicz M. Wspomnienia o życiu kulturalnym i obyczajowym Lwowa (1918–1939) / Z przedmową J. Mażlanki. – Wrocław, 1991. – S. 109.*

Кожен студент і вільний слухач обирав для вивчення певну групу предметів, у межах якої хотів отримати спеціальність, і, крім того, низку додаткових наукових дисциплін. Доісторична археологія разом з історією первісного суспільства та антропологією вивчались як суміжні галузі антропологічних знань, оскільки були пов'язані предметними взаємозв'язками. Тому кафедра праісторії була об'єднана в єдину спеціалізацію “антропологія, етнологія та праісторія” з кафедрою антропології та етнології (з 1936 р. – кафедрою антропології) та кафедрою етнології зі спеціальним оглядом етнографії польських земель⁴². Саме комплекс антропологічних наук був гордістю Львівського університету у досліджуваний період. Це відповідало політиці Міністерства віровизнань та освіти щодо необхідності концентрації зусиль окремих університетів на певних напрямках наукових досліджень і утворення при них відповідних (профільних) кафедр та інститутів.

Як зазначено у зверненні Львівського університету до Міністерства віровизнань та освіти Польщі, власне діяльність Л. Козловського на посаді професора кафедри праісторії і керівника інституту доісторичної археології, в тісній співпраці з кафедрою антропології і етнології (керівник професор Ян Чекановський) та кафедрою етнології зі спеціальним оглядом етнографії польських земель (керівник професор А. Фішер) “дозволила Львівському університету зреалізувати свій давніший план по створенню цілісного центру антропологічних наук – чого немає [на 10 липня 1924 р. – *авт.*] ще ні один з польських університетів. Дотепер університети в Кракові, Познані та Варшаві мають по дві кафедри в цій царині, причому в останньому (Варшавському) кафедра етнології заміщена доцентами”⁴³.

Викладачі кафедри праісторії також читали лекції студентам, які спеціалізувалися на “слов'янознавстві”⁴⁴. Наприклад, на виконання програми слов'янознавчих студій, Л. Козловський прочитав наступні курси лекцій: “Проблема походження слов'ян у світлі праісторії” (2 год., протягом першого–другого триместрів 1925/26 навчального року; 1 год., протягом першого і третього триместрів 1935/36 навчального року), “Доісторичні пам'ятки Східної Малопольщі” (2 год., протягом першого і третього триместрів 1928/29 навчального року), “Походження індоєвропейців і проблема походження слов'ян у світлі праісторії” (2 год., протягом 1929/30 навчального року), “Проблеми походження слов'ян у світлі археологічних досліджень” (2 год., протягом першого триместру 1930/31 навчального року), “Праісторія Південно-Східної Польщі в світлі розкопок” (2 год., протягом

⁴² ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 7. – Спр. 1444. – Арк. 3.

⁴³ ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 5. – Спр. 891. – Арк. 32.

⁴⁴ Якщо подивитися на час і місце проведення цих занять, то виходить, що передбачені програмою курси з “слов'янознавства” Л. Козловський та Т. Сулімірський читали для студентів обох спеціалізацій одночасно. Див. табл. 1.

першого і третього триместрів 1935/36 навчального року), “Походження слов’ян у світлі археологічних досліджень” (2 год., протягом 1938/39 навчального року). Ще два курси (“Польські землі на рубежі нашої ери” (2 год., протягом другого–третього триместрів 1934/35 навчального року) та “Скіфська проблематика на польських землях” (2 год. в другому триместрі 1934/35 навчального року) прочитав доц. Т. Сулімірський (див. табл. 1).

Законом про вищі школи Польщі від 13 липня 1920 р. найнижчим науковим ступенем визнано ступінь магістра. Отримати ступінь магістра філософії з праісторії можна було лише закінчивши 11 триместрів студій (об’єм лекційних і практичних занять мав становити не менше 20 год. на тиждень), виконавши під керівництвом професора магістерську роботу та склавши два (вступний і кінцевий) магістерські іспити⁴⁵.

Умовою допуску до вступного магістерського іспиту була участь упродовж трьох триместрів у просемінарських або семінарських заняттях. Після прослуховування конкретного навчального предмету та відпрацювання пов’язаних з ним занять студент отримував право скласти перед відповідним професором поточний іспит. Він відбувався у письмовій або усній формі, залежно від бажання екзаменатора. Кінцевий (другий) магістерський іспит мав на меті перевірити обсяг теоретичних знань кандидата з його спеціалізації, а також уміння застосовувати набуті знання. Іспит складався з письмової та усної частин. Під час оцінювання другого магістерського іспиту враховувались результати кінцевих усного та письмового іспитів, оцінки семінарських робіт, виконаних упродовж навчання, результати вступного магістерського іспиту та поточних іспитів, обов’язкових на третьому та четвертому році навчання, оцінка магістерської роботи⁴⁶. Кандидатам, які склали магістерські іспити, присвоювався ступінь магістра філософії у певній галузі наук (зокрема, магістр філософії у галузі праісторії).

Міністерські розпорядження про магістерські іспити чітко окреслювали вимоги щодо окремих історичних спеціалізацій. Для складення магістерських іспитів із спеціальності спільною вимогою була участь у проведенні практичних вправ, просемінарських та семінарських занять з будь-якої галузі історії, допоміжних та суміжних наук. Зокрема, праісторію (разом з такими навчальними дисциплінами, як класична філологія, класична археологія, римське право, етнологія, суспільна економіка та інші), рекомендувалося вивчати також на спеціалізації “стародавня історія”⁴⁷.

Ступінь доктора наук у будь-якій галузі історичних знань, в тім числі археології, можна було здобувати через два роки після отримання ступеня магістра. Умовою прийому в докторантуру була наявність магістерського

⁴⁵ ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 7. – Спр. 939. – Арк. 6.

⁴⁶ ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 7. – Спр. 939. – Арк. 8.

⁴⁷ ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 7. – Спр. 939. – Арк. 88.

диплому та згоди одного з професорів про прийом кандидата у свій заклад (семінар). Цей викладач автоматично ставав науковим керівником докторанта. Навчання в докторантурі тривало від двох до п'яти років, проте запис на кожний наступний рік вимагав письмової згоди наукового керівника. Докторант мав право запису на всі лекційні та практичні заняття університету за вказівками наукового керівника⁴⁸. Підставою для отримання ступеня доктора філософії була наукова дисертація, написана на джерельній основі та самостійно переосмислена, що мало свідчити про опанування кандидатом предмету, знання наукової літератури та наявність критичної думки. Якщо дисертація приймалась на розгляд, кандидат приступав до здачі двох усних докторських іспитів (ригорозів), після успішного складання яких в урочистому акті промоції кандидат отримував ступінь доктора того факультету, на якому проходив головний докторський іспит⁴⁹.

Як бачимо, основну фахову підготовку студенти здобували в семінарах та наукових закладах університету. Якщо до 1918 р. участь у семінарських заняттях була добровільною, то у міжвоєнний період відвідування практичних та семінарських занять стало обов'язковим для складення іспитів з головних предметів та для здобуття магістерського ступеня. Саме практичні заняття, самостійна робота студентів під керівництвом викладачів та асистентів займали головне місце в університетських студіях. Практичні заняття поділялись на нижчі (просемінарські) та вищі (семінарські).

Учасники нижчих практичних занять, які відвідували їх упродовж року, отримували свідоцтво про участь у роботі просемінару із зазначенням оцінки та кількості зарахованих годин⁵⁰.

На семінарські заняття могли записуватися лише учасники просемінарських занять із задовільною успішністю. Члени семінару повинні були впродовж року здати колоквиум з предмету, виконати три так звані пенсуми на визначену в кожному триместрі професором спільну для членів семінару тему.

Завданням семінарських занять, головним чином, було виконання самостійних наукових робіт. Впродовж року члени семінару опрацьовували одну невелику самостійну тему чи частину колективної теми. Під час засідання семінару автори наукових розвідок зачитували реферати. Згодом відбувалось обговорення їх змісту та дискусія, яка завершувалась оцінюванням наукових робіт керівником семінару. Кваліфікована методична допомога наукового керівника та асистентів сприяла підготовці та написанню наукових рефератів, рецензій, доповідей, колективних та перших самостійних робіт, магістерських та докторських дисертацій.

⁴⁸ ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 6 (Юридичний факультет). – Спр. 1204. – Арк. 17.

⁴⁹ ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 6. – Спр. 1067. – Арк. 17, 18.

⁵⁰ ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 7. – Спр. 1315. – Арк. 3.

Практичні та семінарські заняття з праісторії не користувалися однак великою популярністю серед студентів та молодих науковців. Причина цього лежить в суто науковому характері даної спеціалізації, яка не давала змоги легко працевлаштуватися після отримання університетського диплому. Наприклад, у 1925/1926 навчальному році, коли заклад праісторії навіть не мав власного приміщення, Л. Козловський, як зазначалося вище, керував науковою роботою чотирьох студентів⁵¹. Однак у 1936/37 навчальному році, коли матеріально-технічна база закладу вже незрівнянно краща, на праісторичний семінар записалося лише п'ять студенток і три студенти.

Протягом 1936/37 навчального року відбулося дев'ять семінарських засідань, на яких було обговорено наступні реферати:

1. Надбужанська неолітична культура (Kultura nadbużańska neolityczna) – семінарський реферат С. Гільденера;

2. Р. Якімович. Про походження срібних ранньоісторичних скарбів (R. Jakimowicz. O pochodzeniu skarbow srebrnych wczesnohistorycznych) – реферат рецензійно-критичний абсолювентки⁵² І. Сівкувни;

3. Центральна Польща у бронзову добу: на основі досліджень Т. Сулімирського (Braży Małopolski środkowej – na podstawie studium T. Sulimirskiego) – семінарський реферат К. Журовського;

4. Кам'яна доба на Підляшші: на основі досліджень Шмідта (Епока kamienna na Podlasiu – na podstawie studium Schmidta) – семінарський реферат С. Гільденера;

5. Кам'яні сокирки культури шнурової кераміки в Східній Малопольщі (Toporki kamienne kultury ceramiki sznurowej w Małopolsce Wschodniej) – магістерська робота Юзефіни Вогелювни.

Окрім цього на семінарі було проаналізовано окремі культури, представлені на території Західної України, зокрема культури шнурової кераміки.

На практичні заняття з праісторії у 1936/37 навчальному році записалось семеро осіб. У першому триместрі вони знайомилися з методологією історії, у другому – з технологією виробництва праісторичних знарядь, а у третьому – з керамікою і найважливішими доісторичними культурами Західної України⁵³.

У 1936/37 навчальному році для учасників праісторичних занять через брак коштів не було проведено традиційного виїзду на археологічну пам'ятку з практичними показовими розкопками на ній. Однак для студентів кафедри організовано наукову подорож до Перемишля, Кракова, Гнєзна, Біскупіна і Познані. У подорожі взяло участь 14 осіб, з них 13 студентів (троє – зі споріднених кафедр, власним коштом) і технічний керівник, старший

⁵¹ ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 7. – Спр. 1039. – Арк. 113.

⁵² Абсолювент – особа, яка закінчила курс наук; випускник того чи іншого закладу.

⁵³ ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 5. – Спр. 1547. – Арк. 33–34.

асистент М. Смішко. Наукове керівництво здійснював професор Л. Козловський. Протягом 16–21 червня 1937 р. вони відвідали палеолітичну стоянку у Перемишлі, археологічні дослідження експедицій Познанського університету на ранньоісторичному поселенні в Гнезно та на болотяному поселенні ранньозалізного періоду біля Біскупінського озера, ознайомилися з фондами Музею праісторії Польської академії наук та Закладу праісторії Ягеллонського університету в Кракові, оглянули праісторичний відділ музею у Познані.

У 1937/38 навчальному році на праісторичний семінар було прийнято вісім студентів обох статей, втім числі дві абсолювентки, які мали намір спеціалізуватися з праісторії – магістри Ю. Вогелювна та І. Сівкувна. Протягом академічного року відбулося десять засідань семінару, на яких обговорювалися такі виступи:

1. Висоцька культура (Kultura wysocka) – семінарський реферат І. Свешнікова;

2. Скіфська культура на основі праці Т. Сулімірського “Скіфи на західному Поділлі” (Kultura scytyjska, wg. pracy T. Sulimirskiego “Scytowie na zachodnim Podolu”) – семінарський реферат К. Журовського;

3. Скіфська культура, семінарський корреферат на основі інших авторів (Kultura scytyjska, korreferat seminaryjny na podstawie innych autorow) – магістр Ю. Вогелювна;

4. Слов’янський срібний скарб зі Старого Збаража (Słowiański skarb srebrny ze Zbaraża Starego) – оригінальне опрацювання на основі музейного матеріалу магістра І. Сівкувни;

5. Бронзовий скарб з Грушки, Тлумацького повіту (Skarb brązowy z Gruszki, pow. Tłumacz) – магістерська робота К. Журовського;

6. Бронзовий скарб з Балич, Жидачівський повіт (Skarb brązowy z Balicz, pow. Żydaczów) – семінарська робота на основі музейного матеріалу Збігнева Шварца.

На заняття з праісторії записалося у 1937/38 навчальному році сім осіб, які протягом першого триместру вивчали методологію праісторії разом з бібліографією предмету, у другому – технологію доісторичних виробів, а у третьому – проблематику доісторичної кераміки і повторювали увесь вивчений матеріал, а також взяли обов’язкову участь в поїздці на об’єкти археологічного дослідження – городище в с. Малих Грибовичах та неолітичний курган в с. Брюховичах під Львовом⁵⁴.

У 1938/39 навчальному році на праісторичний семінар записалося шість осіб (з них три докторанти), а на праісторичні заняття – 14. Програма практичних занять та об’єкт польових досліджень – як і в 1937/38

⁵⁴ ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 5. – Спр. 1583. – Арк. 51–52.

Наталія БІЛАС

навчальному році⁵⁵. Відбулося вісім засідань праісторичного семінару, на яких було заслухано і проведено обговорення таких рефератів:

1. Культура лійчастого посуду і проблеми початку бронзової доби в Польщі (Kultura pucharów lejkowatych i zagadnienia początku epoki brązowej w Polsce) – реферат семінарський І. Свешнікова;

2. Малюнки риби у європейському палеолітичному мистецтві (Rysunki ryb w europejskiej sztuce paleolitycznej) – реферат просемінарський М. Кульчицької;

3. Звіт за результатами виконаної роботи по інвентаризації праісторичних пам'яток південно-східної Польщі (Sprawozdanie z dotychczasowych wyników pracy nad inwentaryzacją zabytków przedhistorycznych południowo-wschodniej Polski) – звітний реферат по докторській роботі магістра І. Сівкувни;

4. Звіт за результатами виконаної роботи над бронзовими скарбами з території південно-східної Польщі (Sprawozdanie z dotychczasowych wyników pracy nad skarбами brązowymi południowo-wschodniej Polski) – звітний реферат по докторській роботі магістра К. Журовського.

Отже, суть навчального процесу у 1918–1939 рр. зазнала суттєвих змін як на кафедрі праісторії зокрема, так і в університеті загалом. Це відобразилось у впровадженні триместрового поділу навчального року, поточних і кінцевих іспитів, обов'язкової участі в роботі декількох семінарів, поглибленні наукової спеціалізації тощо. У міжвоєнний період збережено основні форми і методи викладацької роботи, проте більша увага стала приділятися практичним та семінарським заняттям, самостійній роботі студента.

**ORGANIZATION OF EDUCATIONAL PROCESS
ON THE CHAIR OF PREHISTORY OF LVIV UNIVERSITY
DURING 1921–1939**

Natalia BILAS

*Ivan Franko National University of Lviv
1, Universytetska str., Lviv, 79000, Ukraine
e-mail: nbilas@meta.ua*

Results of scientific activity of the Chair of Prehistoric archaeology with the special review of prehistory of Polish lands of Jan Kazimierz University in Lviv (1921–1939) are analyzed at the article. Process of reformation of archaeological education in the university is explored, organization of educational process in sphere of prehistoric archaeology on the philosophical (humanitarian) faculty.

Key words: Chair, seminar, prehistoric archaeology, Lviv University, archaeological education.

⁵⁵ ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 7. – Спр. 1616. – Арк. 165.

**ОРГАНІЗАЦІЯ УЧЕБНОГО ПРОЦЕСА
НА КАФЕДРЕ ПРАІСТОРИИ ЛЬВОВСКОГО УНІВЕРСИТЕТА
В 1921–1939 ГГ.**

Наталия БИЛАС

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Университетская, 1, Львов 79000, Украина
e-mail: nbilas@meta.ua*

Рассмотрена работа кафедры доисторической археологии со специальным обзором праистории польских земель Университета Яна Казимира во Львове (1921–1939 гг.). Проанализирован процесс реформирования археологического образования в университете, исследована организация учебного процесса в сфере доисторической археологии на философском (гуманитарном) факультете.

Ключевые слова: кафедра, семинар, доисторическая археология, Львовский университет, археологическое образование.

Стаття надійшла до редколегії 10.10.2009

Прийнята до друку 15.11.2009

Наталія БІЛАС

Таблиця 1. Філософський/гуманітарний факультет.

Перелік курсів, які викладали працівники кафедри праісторії.

Навч. рік	Спеціальність	Викладач	Назва курсу	Триместр. К-сть год. на тиждень. Місце проведення занять.	Джерело інформації			
1	2	3	4	5	6			
1921/ 22	Класична археологія	Д-р, проф. Л. Козловський	Najstarsze ludy osiadłe na ziemiach Polskich / Найдавніші осілі люди на польських землях	3 триместр 3 год. – Пн., Вт., Ср. (14.00–15.00). Ауд. №14 (по вул. св. Миколая (ul. św. Mikołaja тепер – вул. М. Грушевського), 4).	13. S. 17.			
			Przegląd zabytków przedhistorycznych wschodniej Małopolski / Огляд доісторичних пам'яток східної Малополющі	3 триместр 2 год. – Чт. (14.00–16.00). Музей Дідушицьких.				
			Seminarjum przedhistoryczne / Семінар праісторичний. <i>Записатися можна тільки за попередньої згоди професора</i>	3 триместр 2 год. – Пт. (14.00–16.00). Музей Дідушицьких.				
			<i>Додатково було проведено:</i>					1. Спр. 891, арк. 17.
			Czasy przedhistoryczne Polski (epoka kamienna) / Праісторичні часи Польщі (кам'яна доба)	1–2 триместр 3 год. – Пн., Вт., Ср. (15.00–16.00)				
			Wstępne wiadomości z prehistorji / Вступні відомості з праісторії	1–2 триместр 2 год. – Чт. (15.00–17.00)				
Seminarjum przedhistoryczne / Семінар праісторичний	1–2 триместр 2 год. – Сб. (15.00–17.00)							
1922/ 23	Антропология і етнологія	Д-р, надзв. проф. Л. Козловський	Epoka brzozy i wczesnego żelaza w Polsce / Епоха бронзи і раннього заліза в Польщі	1–3 триместр 3 год. – Пн., Вт., Ср. (16.00–17.00). Ауд. №9 (по вул. св. Миколая, 4).	16. S. 31; 15. S. 23–24.			
			Wstępne wiadomości z prehistorji / Вступні відомості з праісторії	1–2 триместр 2 год. – Чт. (16.00–18.00). Музей Дідушицьких				
			Seminarjum przedhistoryczne / Семінар праісторичний. <i>Записатися можна за попередньої згоди проф.</i>	1–3 триместр 2 год. – Сб. (16.00–18.00). Музей Дідушицьких				
			Muzealnictwo i badania w terenie prehistorji, łącznie z wycieczkami / Музейництво і польові дослідження з праісторії, разом з подорожами	3 триместр 2 год. – Чт. (16.00–18.00). Музей Дідушицьких				
<i>У 2 триместрі заняття були скасовані, оскільки д-р Л. Козловський взяв з 1 січня 1923 р. платну відпустку для здійснення наукової закордонної подорожі.</i>					1. Спр. 891, арк. 25, 26.			

1	2	3	4	5	6
1923/ 24	Антропологія, етнологія, праісторія	Д-р, надзв. проф. Л. Козловський	Епока kamienna w Europie / Кам'яна доба в Європі	1–3 триместр 3 год. – Пн., Вт., Чт. (16.00–17.00). Ауд. №9.	11. S. 10; 14. S. 39.
			Kultura łuzycka w Polsce / Лужицька культура в Польщі	1–3 триместр 2 год. – Пт. (16.00–18.00). Музей Дідушицьких.	
			Семинар праісторичний. <i>Записатися можна лише за особистої згоди професора</i>	1–3 триместр 2 год. – субота (16.00–18.00). Музей Дідушицьких.	
1924/ 25	Антропологія, етнологія, праісторія	Д-р, надзв. проф. Л. Козловський	Problemat pochodzenia Słowian w świetle prehistorji / Проблема походження слов'ян у світлі праісторії	1–3 триместр 2 год. – Пн., Вт. (16.00–17.00). Ауд. №9.	3. S. 44, 45.
			Początki sztuki / Початки мистецтва	1–3 триместр 1 год. – Чт. (16.00–17.00). Ауд. №9.	
			Analiza typologiczna ceramiki / Типологічний аналіз кераміки	1–3 триместр 2 год. – Пт. (16.00–18.00). Музей Дідушицьких.	
			Семинар праісторичний	1–3 триместр 2 год. – Сб. (16.00–18.00). Музей Дідушицьких.	
	Слов'янознавство	Д-р, надзв. проф. Л. Козловський	Проблема походження слов'ян у світлі праісторії	1–2 триместр 2 год. – Пн., Вт. (16.00–17.00). Ауд. №9.	
<i>Всі заявлені на 1924/25 навч. рік заняття були відмінені, оскільки д-р Л. Козловський перебував у науковій відпустці.</i>					1. Спр. 891, арк. 31, 37, 43; 2. Спр. 978, арк. 51.
1925/ 26	Слов'янознавство	Д-р, надзв. проф. Л. Козловський	Проблема походження слов'ян у світлі праісторії	1–2 триместр 2 год. – Пн., Вт. (16.00–17.00). Ауд. №9.	4. S. 46, 48.
	Антропологія, етнологія, праісторія		Проблема походження слов'ян у світлі праісторії	1–3 триместр 2 год. – дні і години будуть визначені пізніше.	
			Початки мистецтва	1–3 триместр 1 год. – дні і години будуть визначені пізніше.	
			Типологічний аналіз кераміки	1–3 триместр 2 год. – дні і години будуть визначені пізніше.	
			Семинар праісторичний	1–3 триместр 2 год. – дні і години будуть визначені пізніше.	

1	2	3	4	5	6
1926/ 27	Антропология, етнология, праистория	Д-р, надзв. проф. Л. Козловський	Najstarsze kultury ludzkie w Europie / Найдавніші культури в Європі	1–3 тримістр 3 год. – Пн., Вт., Ср. (16.00–17.00). Ауд. №16 (по вул. Маршалковська, 1).	5. S. 50.
			Вступні відомості з праісторії	1–3 тримістр 2 год. – Чт. (16.00–18.00). Заклад праісторії.	
			Семінар праісторичний	1–3 тримістр 2 год. – Пт. (16.00–18.00). Заклад праісторії.	
1927/ 28	Антропология, етнология, праистория	Д-р, надзв. проф. Л. Козловський	Młodsza epoka kamienna w Polsce (neolit) / Молодша кам'яна доба в Польщі (неоліт)	1–3 тримістр 3 год. – Вт., Ср., Чт. (16.00–17.00). Ауд. №16.	6. S. 40.
			Analiza ceramiki przedhistorycznej / Аналіз доісторичної кераміки	1–3 тримістр 2 год. – Пт. (16.00–18.00). Інститут праісторії.	
			Seminarjum przedhistoryczne / Семінар праісторичний	1–3 тримістр 2 год. – Сб. (16.00–18.00). Інститут праісторії.	
1928/ 29	Слов'янознавство	Д-р, надзв. проф. Л. Козловський	Zabytki prehistoryczne Małopolski wschodniej / Доісторичні пам'ятки Східної Малопольщі	1–3 тримістр 2 год. – Пт. (16.00–18.00). Інститут праісторії.	7. S. 36, 38.
			Доісторичні пам'ятки Східної Малопольщі	1–3 тримістр 2 год. – Пт. (16.00–18.00). Інститут праісторії.	
	Epoka brzozy w Europie / Бронзова доба в Європі		1–3 тримістр 3 год. – Ср., Чт. (16.00–17.00). Ауд. №16.		
	Семінар праісторичний		1–3 тримістр 2 год. – Сб. (16.00–18.00). Інститут праісторії.		
	<i>У 2 триместрі заняття були скасовані, оскільки д-р Л. Козловський був у платній відпустці.</i>				
1929/ 30	Слов'янознавство	Д-р, надзв. проф. Л. Козловський	Pochodzenia indoeuropejczykow i problemat pochodzenia slowian w swietle prehistorji / Походження індоєвропейців і проблема походження слов'ян у світлі праіст.	1–3 тримістр 3 год. – Вт., Ср., Чт. (16.00–17.00). Ауд. №16.	8. S. 37, 39.
			Походження індоєвропейців і проблема походження слов'ян у світлі праіст.	1–3 тримістр 3 год. – Вт., Ср., Чт. (16.00–17.00). Ауд. №16.	
	Seminarjum przedhistoryczne wraz z ćwiczeniami / Семінар праісторичний із заняттями		1–3 тримістр 4 год. – Пт., Сб. (16.00–18.00). Інститут праісторії.		
	Pracownia prehistoryczna / Майстерня праісторична		1–3 тримістр Зараховується як 10 год. Інститут праісторії.		

1	2	3	4	5	6
1930/ 31	Слов'янознавство	Д-р, надзв. проф. Л. Козловський	Problemat pochodzenia Słowian w świetle wykopalisk / Проблеми походження слов'ян у світлі археологічних досліджень	1–3 триместр 3 год. – Вт., Ср. (16.00–17.00) Ауд. №16.	9. S. 39, 42.
	Антропология, етнология, праісторія		Проблеми походження слов'ян у світлі археологічних досліджень	1–3 триместр 3 год. – Вт., Ср. (16.00–17.00). Ауд. №16.	
			Семінар праісторичний із заняттями	1–3 триместр 4 год. – Пт., Сб. (16.00–18.00). Інститут праісторії.	
			Майстерня праісторична	1–3 триместр Зараховується як 10 год. Інститут праісторії.	
У 1930/31 навч. році Л. Козловський не провів усіх передбачених занять, оскільки вже 4 грудня 1930 р. приступив до виконання обов'язків міністра Земельних Реформ.					1. Спр. 891, арк. 98.
1931/ 32	<i>Лекційних та семінарських занять з праісторії заявлено не було, однак їх проводив д-р, доц. Т. Сулімірський:</i>				10. S. 57; 1. Спр. 1841, арк. 24.
		Epoka brzozy i wczesnego żelaza w Polsce / Епоха бронзи і раннього заліза в Польщі	3 год.		
		Zabytki przedhistoryczne wschodniej Małopolski / Передісторичні пам'ятки Східної Малополющі	2 год.		
		Ćwiczenia przedhistoryczne dla zaawansowanych / Передісторичні заняття для тих, хто зголосився	2 год.		
1932/ 33	Антропология, етнология, праісторія	Д-р, доц., заст. проф. Т. Сулімірський	Ziemia polskie w pierwszym tysiącleciu przed Chr. na tle dziejow Europy / Польські землі у I тис. до Р. Х. на тлі європейської історії	1–3 триместр 3 год. – Вт., Чт. (16.00–17.00). Ауд. №16.	12. S. 57, 58.
			Вступні відомості з праісторії	1–3 триместр 2 год. – Пт. (16.00–18.00). Майстерня Ін-ту праісторії	
			Семінар праісторичний	1–3 триместр 2 год. – Сб. (16.00–18.00) Майстерня Ін-ту праісторії	
1933/ 34	Антропология, етнология, праісторія	Д-р, доц., заст. проф. Т. Сулімірський	Епоха бронзи і раннього заліза в Польщі	1– триместр 3 год. – Вт., Ср., Чт. (16.00–17.00). Ауд. № 16.	17. S. 59.
			Вступні відомості з праісторії	1–3 триместр 2 год. – Пт. (9.00–11.00) Зала Закладу праісторії.	
			Семінар праісторичний	1–3 триместр 2 год. – Сб. (16.00–18.00). Зала Закладу праісторії.	

1934/ 35	Слов'янознавство Антропология, етнология, праісторія	Д-р, доц., заст. проф. Т. Сулі- мірський	Ziemie polskie w czasach około Nar. Chr. / Польські землі на рубежі н. е.	1–3 триместр; 2 год. – Вт., Ср. (16.00–17.00). Ауд. №16.	18. S. 54, 57.		
			Польські землі на рубежі н. е.	1–3 триместр; 2 год. – Вт., Ср. (16.00–17.00). Ауд. №16.			
			Z zagadnień kultury duchowej w czasach przedyhistorycznych / До питання духовної культури в доіст. часи	1–3 триместр 1 год. – Чт. (16.00–17.00). Ауд. №16.			
			Вступні відомості з праісторії	1–3 триместр; 3 год. – Пт. (9.00–11.00). Заклад праіст.			
			Семінар праісторичний	1–3 триместр; 2 год. – Сб. (16.00–18.00); Заклад праіст.			
			Майстерня праісторична. <i>За попереднім записом.</i>	1–3 триместр Зараховується як 10 год. Ауд. Закладу праісторії.			
<i>У I триместрі заняття були скасовані, оскільки доц. Т. Сулімірський разом з ас. М. Смішом та д-ром К. Маєвським восени 1934 р. отримали платну відпустку для наукової подорожі до СРСР.</i>					1. Спр. 1841, арк. 53; спр. 1 758, арк. 14; спр. 1154, арк. 27–28.		
1935/ 36	Слов'янознавство	Д-р, зв. проф. Л. Коз- ловський	Польські землі на рубежі н. е.	1–3 триместр; 1 год. – Вт. (16.00–17.00). Заклад праіст.	19. S. 57, 59.		
			Kurhany południowo- wschodniej Polski / Кургани на терит. Пд.-Сх. Польщі	1–3 триместр 2 год. – Ср., Чт. (16.00– 17.00). Заклад праісторії.			
		Д-р, доц. Т. Сулі- мірський	Zagadnienie scytyjskie na ziemiach Polski / Скіфська проблемат. на пол. землях	2 триместр; 2 год. – Пн., Пт. (16.00–17.00). Майст. Закладу праісторії.			
			Польські землі на рубежі н. е.	1–3 триместр 1 год. – Вт. (16.00–17.00) Майст. Закладу праісторії			
	Антропология, етнология, праісторія	Д-р, зв. проф. Л. Коз- ловський	Кургани на території південно-східної Польщі	1–3 триместр; 2 год. – Ср., Чт. (16.00–17.00); Закл. праіст.			
			Вступні відомості з праісторії	1–3 триместр; 2 год. – Пт. (9.00–11.00); Заклад праіст.			
			Семінар праісторичний	1–3 триместр; 2 год. – Сб. (16.00–20.00). Заклад праіст.			
		Д-р, доц. Т. Сулі- мірський	Скіфська проблематика на польських землях	2 триместр; 2 год. – Пн., Пт. (16.00–17.00). Майст. Закладу праісторії.			
	<i>Д-р, зв. проф. Л. Козловський 3 жовтня 1935 р. звернувся до декана з проханням про зміну назви курсів, оголошених на 1935/36 навч. рік:</i>					1. Спр. 891, арк. 133.	
			<i>Замість курсу “Польські землі на рубежі н. е.” – курс “Проблема походж. слов'ян у світлі праіст.”</i>	1–3 триместр; 1 год. – Вт. (16.00–17.00). Майст. Закладу праісторії.			
		<i>Замість курсу “Кургани на терит. Пд.-Сх. Польщі” – курс “Czasy przedhist. połud.-wsch. Polski w świetle wykopalisk” / “Праісторія Пд.-Сх. Польщі в світлі розкопок”</i>	1–3 триместр 2 год. – Ср., Чт. (16.00– 17.00). Майст. Закладу праісторії.				
		<i>Додатк.: “Майст. праіст.”</i>	1–3 трим.; зарах. 10 год./тиж.				
<i>У зимовому трим. 1935/36 навч. року д-р Л. Козловський не проводив занять, оскільки був у Варшаві (сенатор, ген. референт бюджетної комісії Сенату).</i>					1. Спр. 891, арк. 137.		

1936/ 37	Антропология, етнология, праистория	Д-р, зв. проф. Л. Козловський	Epoka kamienna w Polsce/ Кам'яна доба в Польщі	1–3 триместр 3 год. – Вт., Ср., Чт. (16.00–17.00). Заклад праісторії.	20. S. 61.
			Wstępne wiadomości z przehistorij wraz z ćwiczeniami / Вступні відомості з праісторії разом із заняттями	1–3 триместр 2 год. – Пт. (9.00–11.00). Заклад праісторії.	
			Семинар праісторичний	1–3 триместр 2 год. – Сб. (17.00–19.00). Заклад праісторії.	
			Майстерня праісторична	1–3 триместр Зараховується як 10 год. Заняття проводяться згідно домовленості з викладачем. Заклад праіст.	
		Д-р, доц. Т. Сулімський	Zagadnienia epoki bronzowej w Małopolsce Wsch. / Питання доби бронзи у Сх.Малопольщі	2 триместр 2 год. – Пн., Пт. (16.00–17.00). Майст. Закладу праісторії.	
1937/ 38	Антропология, етнология, праистория	Д-р, зв. проф. Л. Козловський	Zarys dziejow przehistorycznych Małopolski Wsch. / Нарис праісторії Східної Малопольщі	1–3 триместр 3 год. – Вт., Ср., Чт. (16.00–17.00). Заклад праісторії.	21. S. 63; 1. Спр. 1547, арк. 53.
			Вступні відомості з праісторії, із заняттями. <i>Проводить</i> <i>Л. Козловський разом з</i> <i>ас. д-ром М. Смішком.</i>	1–3 триместр 2 год. – Пт. (9.00–11.00). Заклад праісторії.	
			Семинар праісторичний	1–3 триместр 2 год. – Сб. (17.00–19.00). Заклад праісторії.	
			Майстерня праісторична	1–3 триместр Зараховується як 10 год. Заняття проводяться згідно домовленості з викладачем. Заклад праіст.	
1938/ 39	Слов'янознавство	Д-р, зв. проф. Л. Козловський	Походження слов'ян у світлі археологічних досліджень	1–3 триместр; 2 год. – Ср., Чт. (16.00–17.00). Заклад праісторії.	22. S. 63– 63.
	Антропология, етнология, праистория	Д-р, зв. проф. Л. Козловський	Початки мистецтва	1–3 трим.; 1 год. – Вт. (16.00–17.00). Закл. праіст.	
			Походження слов'ян у світлі археол. досліджень	1–3 трим.; 2 год. – Ср., Чт. (16.00–17.00). Закл. праіст.	
			Вступні відомості з праісторії: заняття. <i>Проводить Л. Козловський</i> <i>разом з ад'юнктом д-ром</i> <i>М. Смішком</i>	1–3 триместр 2 год. – Пт. (9.00–11.00). Заклад праісторії.	
			Семинар праісторичний	1–3 триместр; 2 год. – Сб. (11.00–13.00). Закл. праіст.	
	Майстерня праісторична	1–3 триместр; зах. як 10 год. Заняття проводяться за домовленості з викладачем. Закл. праіст.			

1939/ 40	Антропология, етнология, праистория	Д-р, зв. проф. Л. Козловський	Czasy przedhistoryczne Małopolski Wschodniej / Праісторія Східної Малопольщі	1–3 триместр 3 год. – Вт., Ср., Чт. (16.00–17.00). Заклад праісторії.	23. S. 59.
			Вступні відомості з праісторії: заняття. <i>Проводить</i> <i>Л. Козловський разом з</i> <i>ад'юнктом д-ром</i> <i>М. Смішком</i>	1–3 триместр 2 год. – Пт. (9.00–11.00). Заклад праісторії.	
			Семинар праісторичний	1–3 триместр 2 год. – Сб. (11.00–13.00). Заклад праісторії.	
			Майстерня праісторична	1–3 триместр Зарах. як 10 год. Заняття проводяться згідно домовленості з викладачем. Заклад праісторії.	
Початок Другої світової війни, включення Західної України до складу УРСР завадили виконати програму 1939/40 навчального року.					

Бібліографія до таблиці 1.

1. Державний архів Львівської області (ДАЛО). – Ф. 26 (Львівський університет). – Оп. 5 (Особові та пенсійні справи професорсько-викладацького складу і службовців).
2. ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 7 (Філософський факультет 1849–1924. Гуманітарний факультет 1924–1939).
3. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Program wykładów na rok akademicki 1924–1925. – Lwow, 1924. – 52 s.
4. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Program wykładów na rok akademicki 1925–1926. – Lwow, 1925. – 56 s.
5. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Program wykładów na rok akademicki 1926–1927. – Lwow, 1926. – 60 s.
6. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Program wykładów na rok akademicki 1927–1928. – Lwow, 1927. – 52 s.
7. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Program wykładów na rok akademicki 1928–1929. – Lwow, 1928. – 52 s.
8. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Program wykładów na rok akademicki 1929–1930. – Lwow, 1929. – 52 s.
9. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Program wykładów na rok akademicki 1930–1931. – Lwow, 1930. – 59 s.
10. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Program wykładów na rok akademicki 1931–1932. Skład Uniwersytetu w latach akademickich 1930/31 i 1931/32. – Lwow, 1931. – 196 s.
11. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Program wykładów na wydziale filozoficznym w trymestrze III roku akademickiego 1923/24. – Lwow, 1924. – 16 s.
12. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Program wykładów oraz skład uniwersytetu w roku akad. 1932/33. – Lwow, 1932. – 171 s.
13. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Program wykładów w 3 trymestrze roku akademickiego 1921–1922. – Lwow, 1922. – 28 s.

14. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Program wykładów w roku akademickim 1923–1924. – Lwow, 1923. – 46 s.
15. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Program wykładów w trymestrze III roku akademickiego 1922–1923. – Lwow, 1923. – 31 s.
16. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Program wykładów w trymestrze I i II roku akademickiego 1922–1923. – Lwow, 1922. – 38 s.
17. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Spis wykładów na rok akademicki 1933/34. – Lwow, 1933. – 77 s.
18. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Spis wykładów na rok akademicki 1934/35. – Lwow, 1934. – 76 s.
19. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Spis wykładów na rok akademicki 1935/36. – Lwow, 1935. – 79 s.
20. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Spis wykładów w roku akademickim 1936/37. – Lwow, 1936. – 83 s.
21. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Spis wykładów w roku akademickim 1937/38. – Lwow, 1937. – 82 s.
22. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Spis wykładów w roku akademickim 1938/39. – Lwow, 1938. – 85 s.
23. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Spis wykładów w roku akademickim 1939/40. – Lwow, 1939. – 81 s.